

دوره‌ها و رشته‌های تحصیلی در ایران و شرایط تحصیل در هر دوره

احمد صافی

دوره پیش دبستانی

دوره پیش دبستانی دوره‌ای است که به تناسب امکانات و مقتضیات هر کشور، کودکان سه تا شش ساله در آن پرورش می‌یابند. دوره پیش دبستانی، دوره جدا شدن تدریجی کودکان از محیط خانه و آماده شدن برای انس گرفتن با کودکان دیگر و آشنایی با کاز در مدرسه است. آموزش و پرورش دوره پیش دبستانی در جهان، در مراکزی با نام‌هایی مانند خانه خردسالان، باغ کودکان، مدرسه مادرانه، باغچه کودکان و کودکستان انجام می‌گیرد.

در ایران برای نگهداری و تربیت کودکان قبل از دبستان مراکزی با نام‌های زیر فعالیت دارند:

۱- مهدکودک

۲- آمادگی

پیش‌ترین دوره پیش دبستانی با نام دوره کودکستان قسمتی از ساختار آموزشی ایران را تشکیل می‌دهد و در آیین‌نامه کودکستان‌ها مصوب شورای عالی آموزش و پرورش آمده است:

کودکستان یک واحد تربیتی است که به وسیله یا با اجازه وزارت آموزش و پرورش برای تربیت کودکانی که در سنین پیش از ورود

دوره‌های پیش دبستانی و دبستانی

در مقاله قبل در شماره ۲۷۶ نشریه پیوند مطرح شد که نظام آموزش و پرورش ایران دارای دوره‌های تحصیلی از پیش دبستانی تا دوره فوق تخصص است.

بعضی از دوره‌های تحصیلی دارای شاخه‌ها، رشته‌ها و گرایش‌های مختلف تحصیلی‌اند.

مسئولیت سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، رهبری و نظارت بر فعالیت‌های دوره‌های پیش دبستانی، دبستانی، راهنمایی تحصیلی، متوسطه عمومی، فنی و حرفه‌ای، کاردانش و پیش‌دانشگاهی با وزارت آموزش و پرورش است و سیاست‌گذاری و هدایت دوره‌های عالی از کاردانی تا فوق تخصص در رشته‌های غیرپزشکی با وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و در رشته‌های پزشکی و پیراپزشکی، هم اکنون با وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

در این مقاله، ویژگی‌های دوره‌های پیش دبستانی و دبستانی مورد بحث قرار می‌گیرد و شرایط تحصیل در هر دوره برای خوانندگان محترم مجله پیوند، به ویژه پدران و مادران مطرح می‌گردد.

به دبستان قرار دارند، تأسیس می‌شود.

اهمیت آموزش و پرورش در دوره پیش دبستانی

آموزش و پرورش کودکان قبل از دبستان در نظام‌های آموزشی بسیاری از کشورهای جهان جایگاه حساس و ارزشمندی دارد و با توجه به توصیه کارشناسان تعلیم و تربیت مبتنی بر ضرورت سرمایه‌گذاری برای دوره پیش از دبستان تعداد زیادی از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، آموزش پیش دبستانی را جزئی از نظام آموزش و پرورش همگانی قلمداد کرده‌اند. مثلاً:

"کشور هلند در سال ۱۹۹۰ آموزش کودکان سنین چهار سال به بعد را همگانی اعلام کرد و آلمان و استرالیا، فرانسه، کره جنوبی، تایوان، کانادا، مالزی و افریقای جنوبی نیز در تلاش‌اند تا آموزش کودکان دبستانی را زیر پوشش آموزش همگانی درآورند.

کشور سوئد در سال ۱۹۹۵ اعلام کرد که تمام کودکان بالاتر از سن هجده ماه را در مهدهای کودک دولتی، مشروط بر آن که پدر و مادر مشغول کار یا تحصیل باشند، خواهند پذیرفت.^۱

در کشور ژاپن، کودکان قبل از ورود به مدارس ابتدایی، در کلاس‌های آمادگی یا کودکانستان حضور می‌یابند، در حال حاضر ۹۰ درصد کودکان پنج ساله این کشور در این مراکز تربیتی حضور دارند و ۶۰ درصد این مراکز توسط بخش خصوصی اداره می‌شود.^۲

یافته‌های پژوهشی نیز مؤید این مطلب است که خردسالانی که دوره پیش دبستانی را گذرانیده‌اند نسبت به خردسالانی که این دوره

را طی نکرده‌اند و مستقیماً به دوره دبستان وارد شده‌اند، موفق‌تر بوده‌اند و هزینه‌ها و خدمات بعدی مورد نیاز برای گروه آموزش ندیده از نظر اکت تحصیلی و نیاز به کلاس‌های حمایتی و تقویتی حدود ۷ برابر گروه آموزش دیده بوده است.^۳

در روستاها و شهرهای ایران به دلایل متعدد از جمله دلایل زیر گسترش این دوره ضرورت دارد:

۱- در منابع اسلامی به تربیت کودک اهمیت داده شده است و علما بر توجه به آن تأکید کرده‌اند.

۲- داده‌های پژوهشی در جهان و در ایران نشان می‌دهد کودکانی که این دوره را قبل از دوره دبستان گذرانیده‌اند در فرایند تحصیل دبستانی موفق‌تر بوده‌اند.

۳- کاستن از مشکلات کودکانی که دارای گویش محلی‌اند.

۴- تشخیص کودکان استثنایی و کمک به آنان برای حضور در کلاس‌های خاص.

۵- وجود اکت تحصیلی در دوره دبستان به ویژه در سال اول ابتدایی.

۶- نیاز خانواده‌های کم درآمد و کم سواد یا بیسواد به استفاده از یک محیط سالم تربیتی برای فرزندان خود.

۷- وجود عده زیاد کودکان پنج ساله.

مطالعه سرشماری سال ۱۳۷۵ ایران نشان می‌دهد که از حدود ۶۰ میلیون نفر جمعیت ایران، ۱۰/۲۶ درصد (بیش از ۶ میلیون نفر) در گروه سنی ۰-۴ ساله و ۱۴/۱۲ درصد (بیش از ۸ میلیون و ۴۰۰ هزار نفر) در گروه سنی ۵-۹ ساله قرار دارند.

مهدهای کودک و ضوابط تحصیل در آنها

مهدهای کودک مراکزی اند که زیر نظر سازمان بهزیستی تأسیس و گسترش می‌یابند. اندیشه تأسیس مهدهای کودک ابتدا در وزارت کار و امور اجتماعی و به تدریج در سازمان‌هایی که زنان کارمند یا کارگر در آنها شاغل بودند مطرح شده و موجب پدید آمدن و گسترش آن از سال ۱۳۵۴ تاکنون شده است. هم‌اکنون مهدهای کودک به صورت‌های زیر دایر است و خانواده‌ها می‌توانند به تناسب نیاز از آنها استفاده کنند.

۱- مهدهای کودک خصوصی که توسط بخش خصوصی تأسیس شده است. ارائه مجوز تأسیس این مهدها به متقاضیان توسط سازمان بهزیستی صورت می‌گیرد و معمولاً کودکان نوپا تا ۵ سالگی در این مراکز نگهداری و تحت تربیت قرار می‌گیرند.

جمعیت دوره آمادگی (پنج ساله‌ها) نیز حدود ۱ میلیون و ۷۰۰ هزار نفر بوده است که ۲/۸۲ درصد از جمعیت ایران را تشکیل می‌دهد. بنابراین درصد قابل توجهی از جمعیت ایران در گروه سنی ۰-۶ ساله قرار دارند که توجه به رشد شخصیت آنان، تربیت حواس و تخیل، توسعه خزانه لغوی و ایجاد مفاهیم اساسی و تقویت قدرت بیان این عده برای حضور در دوره ابتدایی ضرورت دارد.

پیش‌تر گفته شد که در ایران کودکان پیش‌دبستانی می‌توانند در مراکزی مانند مهدکودک و آمادگی طبق شرایطی ثبت نام کنند و تحت مراقبت و تربیت قرار گیرند. نظر به اهمیت موضوع و ضرورت آگاهی والدین از این مراکز به ذکر ویژگی‌ها و مقررات تحصیلی مهدهای کودک و آمادگی می‌پردازیم.

مراکزی مانند مهدکودک بفرستند تا بتوانند در محیط کار خود با آرامش خاطر فعالیت کنند. ولی چنان چه شرایط خانه مساعد باشد و مادران به اصول تعلیم و تربیت و رفتار با کودکان خود واقف باشند بهتر است فرزندان از محبت، مراقبت و سرپرستی والدین برخوردار شوند و کودکان نو پا در نهاد خانواده حضور داشته، رشد یابند.

دورهٔ آمادگی و ضوابط ثبت نام و تحصیل

در آن

دورهٔ آمادگی دوره‌ای است که زیر نظر وزارت آموزش و پرورش تأسیس و اداره می‌شود. اهداف، ضوابط و ویژگی‌های این دوره عبارت است از:

۱- مدت تحصیل در این دوره یک سال است.

۲- به تازگی ایجاد دورهٔ آمادگی یک ماهه تا دو ماهه در کلیهٔ مناطق دوزبانه (عشایری و روستایی) و تأمین هزینهٔ آن از منابع دولتی نیز مورد توجه قرار گرفته است.

۳- اهداف دورهٔ آمادگی تحت عنوان اهداف شناختی، اهداف عاطفی و اهداف روانی - حرکتی تعیین و اعلام شده است.

آموزش اطلاعات بهداشتی و ایمنی، علاقه‌مند کردن کودک به گوش دادن و سخن گفتن، خواندن و شمردن و نقاشی کردن، پرورش دقت، کنجکاوی و خلاقیت، پرورش تن و حفظ سلامت جسمی و روانی و ایجاد عادت به نظم و ترتیب و بالاخره کمک به رشد استعدادها و هنری از اهداف مهم دورهٔ آمادگی است.

۴- کودکانی که پنج سال سن دارند معمولاً در دورهٔ آمادگی پذیرفته می‌شوند.

مدیران و مربیان این مراکز طبق اساسنامهٔ مصوب سازمان بهزیستی انتخاب و به کار گرفته می‌شوند.

شهریهٔ این مراکز نیز توسط سازمان بهزیستی تعیین و اعلام می‌گردد. هم اکنون مهدهای کودک خصوصی در اکثر شهرهای ایران وجود دارد و برنامه‌ها و فعالیت‌های پرورشی آن‌ها توسط سازمان بهزیستی اعلام و نظارت می‌شود.

۲- مهدهای کودک وابسته به مؤسسات دولتی که با هزینهٔ آن مؤسسات و خانواده‌ها اداره می‌شوند.

۳- مهدهای کودک کارگری که متعلق به کارخانه‌هاست وزیر پوشش وزارت کار قرار دارند.

۴- مهدهای کودک متعلق به آموزش و پرورش که خاص فرزندان زنان شاغل در آموزش و پرورش است.

۵- مهدهای کودک مجتمع‌های حمایتی سازمان که برای کودکان زیرپوشش سازمان بهزیستی است و درصدی از افراد عادی را نیز شامل می‌شود.

۶- مهدهای کودک مجتمع‌های روستایی که در روستاها دایر است.

در بعضی از مهدهای کودک در ایران گروه‌های سنی زیر ثبت نام می‌شوند:

۱- شیرخواران ۳ ماهه تا ۱/۵ ساله

۲- نوپای کوچک ۱/۵ ساله تا ۳ ساله

۳- نوپای بزرگ ۳ ساله تا ۴/۵ ساله

۴- کودکانی ۴/۵ ساله

توصیه به پدران و مادران

شک نیست که بعضی از پدران و مادران به ویژه والدین شاغل ناگزیرند فرزندان خود را به

ابتدایی، آموزش عمومی، آموزش همگانی و اجباری نام داده‌اند.

آموزش و پرورش ابتدایی در ایران در مراکزی به نام دبستان انجام می‌گیرد. دبستان عبارت است از یک واحد تربیتی که به وسیله یا با اجازه وزارت آموزش و پرورش برای تربیت کودکانی که در سنین شش تا ده سال قرار دارند، تأسیس می‌شود.

اهداف دوره ابتدایی

اهداف دوره ابتدایی که مورد تصویب شورای عالی آموزش و پرورش قرار گرفته است، متعدد است. مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

- آموزش اطلاعات بهداشتی و ایمنی و ایجاد عادات لازم در این زمینه.
- آموزش خواندن، نوشتن، حساب کردن و استدلال کردن و تقویت مهارت‌های لازم در این زمینه‌ها.

- آموزش عملی نماز، یاد دادن بعضی آیات ساده و سوره‌های کوچک قرآن کریم و آشنا کردن دانش‌آموزان با زندگی پیامبران و ائمه معصومین علیهم‌السلام.

- پرورش تن و روان و حفظ سلامت جسمی و روانی و شادابی کودک.

- آموزش اطلاعات ساده درباره محیط طبیعی و اجتماعی پیرامون خود و علاقه‌مند کردن دانش‌آموز به فعالیت‌های اجتماعی و هنری.

ویژگی‌ها و شرایط تحصیل در دوره

ابتدایی

۱- مدت تحصیل در دوره ابتدایی ۵ سال است.

۵- دوره آمادگی در بعضی از مناطق کشور به صورت یک واحد مستقل دایر گردیده و در بعضی از مناطق ضمیمه دبستان است.

۶- تأسیس و گسترش دوره آمادگی در همه شهرها و روستاها ضرورت دارد ولی به دلیل محدودیت منابع انسانی و مادی، گسترش دوره آمادگی در مناطق زیر مورد تأکید مقامات آموزش و پرورش است:

- مناطق دوزبانه کشور

- وجود خانواده‌های کم درآمد و نبودن یک محیط سالم تربیتی برای تربیت فرزندان.

۷- دوره آمادگی به صورت‌های زیر اداره می‌شود و بودجه هر واحد تأمین می‌گردد:

- به صورت خصوصی و از طریق پرداخت شهریه ثبت نام کنندگان.

- به صورت دولتی مانند بعضی از مراکز آمادگی وزارت آموزش و پرورش.

- به صورت نیمه دولتی.

در این نوع مراکز، علاوه بر پرداخت بخشی از شهریه قسمتی از هزینه کارکنان از طریق بودجه دولتی تأمین می‌گردد.

۸- در سال تحصیلی ۸۱-۱۳۸۰، ۳۲۹۰۶۲

نواموز در ۲۴۴۶ کلاس آمادگی تحصیل کرده‌اند که ۲۸۴۴۰۲ نفر آنان در شهرها بوده‌اند. ۲۶۹۸۸ نفر از این کودکان در مراکز غیردولتی ثبت نام کرده‌اند.

۹- در دوره آمادگی معمولاً از مریبان کودک برای تربیت کودکان استفاده می‌شود.

دوره ابتدایی، ویژگی‌ها و ضوابط

تحصیل در آن

دومین دوره نظام آموزش و پرورش ایران، دوره ابتدایی است. این دوره را دوره دبستان،

۵- پذیرفتن دانش آموز به صورت مستمع آزاد در مدارس ابتدایی ممنوع است.

۶- ثبت نام دانش آموزانی که محل سکونت آنان به مدرسه نزدیکتر است در اولویت خواهد بود.

۷- ثبت نام از دانش آموزانی که والدین آنان شاغل اند، در مدرسه نزدیک به محل کار پدر یا مادر بلامانع است.

۸- طبق آیین نامه اجرایی مدارس، برگزاری آزمون ورودی، مصاحبه و تعیین شرط معدل برای ثبت نام دانش آموزان در کلاس های اول دبستان مجاز نیست.

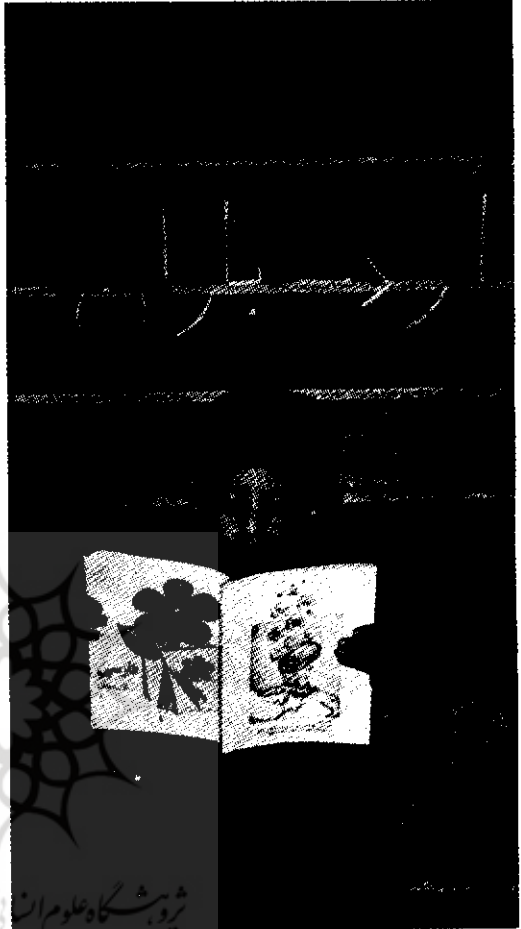
۹- حداقل سن ثبت نام در پایه اول دبستان ۶ سال تمام و حداکثر آن ۸ سال تمام است. حداکثر سن ثبت نام در پایه های دوم، سوم، چهارم و پنجم ابتدایی به ترتیب ۱۰، ۱۱، ۱۲ و ۱۳ تمام سال خواهد بود.

۱۰- در مناطق روستایی و عشایری حداقل سن ثبت نام در پایه اول دبستان ۶ سال تمام و حداکثر آن ۱۰ سال تمام است. حداکثر سن ثبت نام در پایه های دوم، سوم و چهارم و پنجم ابتدایی به ترتیب ۱۲، ۱۳، ۱۴ و ۱۵ سال تمام خواهد بود.

۱۱- افرادی می توانند در امتحانات متفرقه پنجم ابتدایی شرکت کنند که سن آنان در اول مهرماه سال تحصیلی مربوط حداقل به ۱۰ سال تمام رسیده باشد.

۱۲- حداکثر تعداد سال های مردودی در هر پایه تحصیلی در دوره ابتدایی دو سال خواهد بود.

۱۳- اول مهرماه تا آخر شهریور ماه سال بعد یک سال تحصیلی محسوب می شود و دوره آموزش رسمی و امتحانات در هر سال

۲- سن ورود به کلاس اول ابتدایی، ۶ سال تمام است.

۳- ثبت نام دانش آموزان برای ورود به دوره ابتدایی در مدارس داخل کشور با اصل شناسنامه و در مدارس خارج از کشور با اصل شناسنامه یا گذرنامه صورت می گیرد.

۴- ارائه گواهی سلامت و بلامانع بودن

ثبت نام دانش آموزان در مدرسه عادی در کلاس اول دبستان و دریافت این گواهی از پایگاه های سنجش آمادگی تحصیلی، بینایی و شنوایی ضرورت دارد.

۴۷/۷۶ درصد دختر) در ۶۸۸۳۶ مدرسه ابتدایی تحصیل کرده‌اند. ۵۸/۳۲ درصد از دانش‌آموزان دوره ابتدایی در شهرها و ۴۱/۴۸ درصد در مناطق روستایی شاغل به تحصیل بوده‌اند.

۲۴- در سال تحصیلی ۸۱-۱۳۸۰، ۵۱/۵۱ درصد معلمان ابتدایی دارای مدرک دیپلم، ۳۱/۶۷ درصد فوق دیپلم و ۱۴/۳۷ درصد لیسانس و بالاتر بوده‌اند.

۲۵- در دوره ابتدایی همه کودکان واجب‌التعلیم می‌باید تحصیل کنند و طبق اسناد وزارت آموزش و پرورش نزدیک به ۹۷ درصد دانش‌آموزان گروه سنی ۱۰-۶ ساله در مدارس ابتدایی شاغل به تحصیل‌اند.

۲۶- در دوره ابتدایی همه درس‌ها برای همه افراد به صورت مشترک و عمومی وجود دارد و پس از پایان دوره ابتدایی فارغ‌التحصیلان با داشتن مدرک پنجم ابتدایی می‌توانند در دوره راهنمایی تحصیلی تحصیل کنند.

۲۷- افرادی که نتوانند در دوره ابتدایی روزانه ثبت‌نام کنند، می‌توانند در دوره متفرقه شرکت نمایند.

۲۸- شمار دانش‌آموزان دوره ابتدایی نسبت به سال‌های گذشته کاهش یافته است.

۲۹- براساس برنامه‌ریزی سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان ایران، مدیران مدارس موظف‌اند در مدارس خود برنامه آموزش خانواده را اجرا کنند.

تشکیل کلاس‌های آموزش خانواده برای پدران و مادران دانش‌آموزان کلاس اول دبستان در اولویت است.

دوره آموزش خانواده در مدارس ابتدایی حداکثر ۱۰ جلسه است که مدرسان آموزش

تحصیلی از اول مهرماه تا پایان خردادماه است. ۱۴- مدارس ابتدایی در ایام تابستان برای انجام کارهای اداری بازند.

۱۵- اعزام دانش‌آموزان برای بازدید و گردش‌های علمی، تربیتی و تفریحی در محدوده شهرستان محل تحصیل با موافقت شورای مدرسه و رضایت کتبی اولیای دانش‌آموزان بلامانع است.

۱۶- دانش‌آموزان دوره ابتدایی می‌توانند از مقررات مربوط به جهش تحصیلی استفاده کنند. افرادی که بخواهند دو سال تحصیلی را در یک سال بگذرانند می‌توانند در دوره ابتدایی یک بار از این فرصت استفاده کنند.

۱۷- دانش‌آموزان دوره ابتدایی در ایران در هر پایه تحصیلی در هفته ۲۴ ساعت درس دارند.

۱۸- امتحانات هر پایه در دو نوبت (دو نیم سال) انجام می‌شود.

۱۹- مدارس ابتدایی به صورت دولتی و غیرانتفاعی اداره می‌شوند.

۲۰- مدارس ابتدایی ایران مشتمل بر مدارس عادی، مدارس استثنایی (نیمه بینا و نابینا، نیمه شنوا و ناشنوا، ناتوان ذهنی و...) است.

۲۱- در مدارس ابتدایی روستاها، کلاس‌های چند پایه وجود دارد.

۲۲- دروس دوره ابتدایی عبارت است از: قرآن، تعلیمات دینی، انشای فارسی، املا فارسی، قرائت فارسی، مطالعات اجتماعی، ریاضیات، علوم تجربی، هنر و ورزش.

۲۳- طبق آمار رسمی وزارت آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۸۱-۱۳۸۰، ۷/۵۱۳۰۱۵ دانش‌آموز (۵۲/۲۴ درصد پسر و

- ۱-مدیر مدرسه
 - ۲-انجمن اولیا و مربیان
 - ۳-شورای مدرسه
 - ۴-شورای معلمان
 - ۵-شورای دانش آموزان
- طبق مفاد این آیین نامه پدران و مادران می توانند با شرکت در انجمن اولیا و مربیان و با حضور در مدرسه در برنامه ریزی و تحقق اهداف این دوره مشارکت داشته باشند.

خانواده در این دوره تدریس خواهند کرد. کتاب خانواده و فرزندان دبستانی که توسط استادان طرح جامع آموزش خانواده نوشته شده است به پدران و مادرانی که فرزند دبستانی دارند آموزش داده می شود و در پایان دوره گواهی گذرانیدن دوره به شرکت کنندگان اعطا می گردد.

۳۰- طبق آیین نامه اجرایی مدارس، ارکان

مدرسه عبارت اند از:

اطلاعات: آمار آموزش و پرورش سال تحصیلی
۸۱-۱۳۸۰.

- وزارت آموزش و پرورش، آیین نامه اجرایی مدارس، ۱۳۷۸.
- وزارت آموزش و پرورش، اهداف، ویژگی ها و اصول آموزش و پرورش پیش دبستانی و دبستانی، ۱۳۷۶.

- مفیدی، فرخنده: نگرش والدین، مربیان و دانشجویان در مورد ضرورت آموزش و پرورش پیش از دبستان، فصل نامه تعلیم و تربیت، شماره ۴.

منابع:

- آقازاده، احمد: اهمیت و ضرورت گسترش مراکز پیش از دبستان، نشریه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت، شماره ۵ و ۶.
- صافی، احمد: سازمان و قوانین آموزش و پرورش ایران، انتشارات سمت، ۱۳۸۰.
- صافی، احمد: آموزش و پرورش ابتدایی، راهنمایی و متوسطه، انتشارات سمت، ۱۳۷۹.
- وزارت آموزش و پرورش، دفتر فناوری

راهنمایی و متوسطه، انتشارات سمت، ۱۳۷۹،
صفحه ۲۹.

۳- مفیدی، فرخنده، نگرش والدین، مربیان و دانشجویان در مورد ضرورت آموزش و پرورش پیش از دبستان، فصل نامه تعلیم و تربیت، شماره ۴،
صفحه ۱۱.

پی نوشت ها:

۱- آقازاده، احمد، اهمیت و ضرورت گسترش مراکز پیش از دبستان، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت، شماره ۵ و ۶، صفحه ۱۰۵.
۲- صافی، احمد، آموزش و پرورش ابتدایی،